

Verankerd in de praktijk

Associate degree en graduaat

In Vlaanderen én Nederland zijn de opleidingen op niveau 5 relatieve nieuwkomers. Hoewel het hogeronderwijslandschap van beide landen grote verschillen kent, zijn er ook overeenkomsten. Die bieden een mooie kans om van elkaar te leren, menen Nina Spithost en Anne Vanmaercke.

Kijken in de keuken

Wat Vlaanderen en Nederland van elkaar kunnen leren

Nina Spithost & Anne Vanmaercke

NHL Stenden Hogeschool, Hogeschool VIVES

In april 2008 keurde het Europees Parlement op voorstel van de Europese Commissie het Europees Kwalificatieraamwerk goed. Onderdeel daarvan is de niveau 5-opleiding. Zowel in Vlaanderen als in Nederland zijn er nu opleidingen op dit 'nieuwe' niveau, waarnaar vanuit de arbeidsmarkt steeds meer vraag is. De afgelopen jaren is in Vlaanderen en Nederland de belangstelling voor deze opleidingen sterk toegenomen.

Nieuwe doelgroepen

Door de 'verzelfstandiging' van de Associate degrees in Nederland per 1 januari 2018 en de 'inkanteling' dit jaar van de graduaat vanuit de Centra voor Volwassenonderwijs (cvo) in de hogescholen van Vlaanderen, zien instellingen voor hoger onderwijs zich in beide landen voor vergelijkbare ontwikkelingen en vraagstukken gesteld. Dit biedt een mooie kans om van elkaar te leren.

Hoewel het hogeronderwijslandschap in Vlaanderen en Nederland op bepaalde onderdelen sterk van elkaar verschilt, zijn de doelgroepen van het graduaat en de Associate degree dezelfde. De opleiding is een goede opstap vanuit het middelbaar onderwijs (in Nederland het middelbaar beroepsonderwijs en het voortgezet onderwijs, in Vlaanderen het beroepssecundair en technisch secundair onderwijs) naar het hoger onderwijs. Tegelijk is ze een reële optie voor werkenden om in relatief korte tijd om, bij en op te scholen. Nieuwe doelgroepen (met studenten die onderling sterk van elkaar kunnen verschillen in achtergrond, leeftijd, ervaring en levensfase) kunnen nu gemakkelijker de stap naar het

Ze zijn een nieuwe
kans voor talent
dat de ruimte
moet krijgen

hoger onderwijs maken.

Zo vormen deze opleidingen een zeer relevante schakel in het levenslang leren. Ze geven invulling aan de waardevolle maatschappelijke opdracht voor onze instellingen om veel meer mensen de gelegenheid te bieden zich een leven lang te blijven ontwikkelen. Ze zijn een nieuwe kans voor talent dat de ruimte moet krijgen, zichtbaarder moet worden en erkenning verdient; talent dat tot nu toe vaak verloren ging. Voor het hoger onderwijs ligt er, meer dan de afgelopen jaren, de opdracht het onderwijs toegankelijker, flexibeler en studeerbaarder te maken.

Dezelfde bestemming

In Nederland zien we nieuwe, eigenstandige Associate degrees ontstaan en 'oude' Associate degrees zich losworstelen

Verankerd in de praktijk

Associate degree en graduaat

Niveau 5 verdient een eigen gelaat met een eigen instroom en uitstroom

van de bachelors waaruit ze oorspronkelijk zijn voortgekomen. In Vlaanderen zullen dit najaar de opleidingen (die als 'hbo5' oorspronkelijk afkomstig zijn uit de cvo) zijn ingekanteld in de Vlaamse hogescholen. Het is bijzonder interessant te zien hoe de Associate degrees en de graduaatsopleidingen elk met hun eigen voorgeschiedenis vanuit verschillende stations zijn vertrokken, op weg naar dezelfde bestemming: een scherp toegesneden aanbod met een eigen relevantie voor de arbeidsmarkt, gericht op het bieden van meer kansen voor ontwikkeling voor een relatief nieuw doelpubliek. Nu de Associate degree en het graduaat zich definitief nestelen in het hoger onderwijs, is het regelmatig nog wat onwennig voor alle betrokkenen. Want wat is nu die precieze positie van dit jonge opleidingsniveau?

Het hoger onderwijs benadert dit positioneringsvraagstuk, los van het gegeven dat de opleiding bij het werkveld en bij de student nog niet zo bekend is, veelal vanuit de verschillen tussen niveau 5 (Associate degree/graduaat) en niveau 6 (bachelor). In Nederland bestaat soms nog het risico dat de Associate degree wordt beschouwd als een 'halve bachelor' en dus wordt vergeleken met de eerste jaren van een dergelijke opleiding. In Vlaanderen moeten de hogescholen alert zijn om van de graduaatsopleiding geen professionele bachelor *light* te maken. Niveau 5 is ontegensprekelijk zelfstandig en verdient een eigen gelaat met een eigen onderwijskundige aanpak, een eigen instroom en een eigen uitstroom.

Voor de Nederlandse en de Vlaamse middelbare scholier vormt de Associate degree of het graduaat de eerste stap op de 'leerladder' van het hoger onderwijs. Het hoger onderwijs moet de Associate degree en het graduaat in hun eigenheid te benaderen om zo voor elke middelbare scholier de juiste trede op de leerladder aan te bieden: de stap vooruit voor (en het benutten van het potentieel aan talent van) degene voor wie de stap naar het hoger onderwijs voorheen minder voor de hand lag. Niet in de laatste plaats omdat dit zowel voor het individu als voor het vragend werkveld van groot belang is.

Een tweede doelgroep van dit opleidingsniveau zijn zijinstromers die willen omscholen, bijscholen en opscholen.

Ook voor hen is niveau 5 een eerste, haalbare stap in het hoger onderwijs. Velen van hen hebben lang geleden of nog niet eerder gestudeerd en moeten daarenboven studie, gezin en eventueel ook werk combineren. Voor beide doelgroepen is dus de eigenheid van niveau én van studentprofiel van belang.

Bij doorstroomopties vanuit niveau 5 (120 studiepunten) naar een bachelor (240 studiepunten) zien we vooral in Nederland regelmatig dezelfde worsteling: het denken in termen van 'halve bachelor' en 'vrijstellingen', in plaats van het neerzetten van een eigenstandige Associate degree/graduaat. Het (getrapt) instromen in de bachelor is niet het primaire doel van deze opleidingen. Juist vanwege het specifieke eindniveau en studentprofiel is het van belang de opleiding volledig vanuit haar eigenheid te ontwikkelen – om vervolgens een rijke waaier aan doorstroomopties in kaart te brengen of te ontwikkelen. Een dergelijke aanpak doet recht aan de opdracht van deze opleiding, het doelpubliek en het werkveld.

In Vlaanderen is genoemde worsteling veel minder aan de orde. Het graduaat kent zijn eigen inbedding: de graduaatsopleidingen komen binnen in het hoger onderwijs als zelfstandige opleidingen met minstens eenderde werkplekuren, en doorstroom naar een bachelor kan enkel worden georganiseerd via een aanvullingstraject. Dit traject omvat zowel de opschaling van niveau 5 (in de regel 120 studiepunten) naar niveau 6 (in de regel 180 studiepunten) voor graduaatsjaren, als het ontbrekende bachelorjaar. Een student die een bachelordiploma behaalt met een omweg via een graduaatsdiploma, heeft een studieverlenging van minstens 30 studiepunten. Hierdoor heeft de graduaatsopleiding voluit de mogelijkheid zich te richten op haar eigen doelpubliek op niveau 5 en staat het niet onder druk van de bacheloropleiding om dezelfde competenties te behalen als niveau 6.

De graduaatsopleiding kan zich voluit richten op haar eigen doelpubliek

Verankerd in de praktijk

Associate degree en graduaat

Daadwerkelijk anders

Het denken vanuit het eigen vertrouwde bacheloraanbod blijkt voor veel opleidingen in Nederland nog regelmatig het leidende paradigma. Het benaderen van deze jonge opleiding vanuit dat perspectief kun je daarmee bezien als een soms hardnekkige *inside-out* of aanbodgestuurde benadering. Er wordt eerder gesproken over 'lager dan bachelor' en 'afschalen', of over welke elementen de studenten allemaal *niet* hoeven doen, dan over het perspectief van een mooie stap vooruit voor de betreffende student en de ontwikkeling die hij kan maken.

De ontwikkeling en uitvoering van de Associate degree en het graduaat is veel meer gebaat bij een *outside-in* benadering, met de juiste focus op de ontwikkelingen in de arbeidsmarkt en een optimaal toegankelijke en studeerbare opleiding voor het specifieke doelpubliek (de vraagkant). Pas als deze opleidingen vanuit hun eigenheid worden benaderd, kan de juiste focus ontstaan op het praktische karakter ervan, op de goede invulling van opties als stage en werkplekleren, op het flexibiliseren van het onderwijsconcept en op de professionalisering van docententeams.

Waardevolle Associate degrees en graduaat zullen vooral het resultaat zijn van een goede samenwerking tussen opleiding, werkveld en doelpubliek, en kunnen vanuit hun eigenheid de benodigde ruimte voor talent creëren. Daarmee zijn de Associate degree en het graduaat met hun eigen specifieke relevantie en bestaansrecht dus daadwerkelijk anders dan 'iets tussen niveau 4 en 6' of een 'opstapje naar de bachelor'. Deze opleidingen kunnen een stimulerende motor zijn en dienen als 'vliegwiel' voor Leven Lang Leren-ontwikkelingen in Nederland en Vlaanderen. Het is een uitdaging deze eigenheid te respecteren en daaraan ook de gevolgen te verbinden voor wat betreft de organisatie van een samenhangende leeromgeving en een schakel naar de bachelor.

Tijdig van elkaar leren

De snelle ontwikkelingen die we aan beide kanten van de grens zien, bieden Vlaanderen en Nederland kansen om van elkaar te leren. Hoewel het hogeronderwijslandschap er niet hetzelfde is, zijn de uitdagingen en de benodigde focus juist wel zeer vergelijkbaar. We hebben hierin veel te leren en te delen: hoe maak je een goede verbinding met werkveld? Hoe geef je optimaal vorm aan werkplekleren? Hoe kun je flexibilisering vorm geven in het onderwijsconcept? We hebben vergelijkbare kansen om scherp te krijgen hoe de vraagkant (het werkveld) er precies uitziet, hoe die zich ontwikkelt, en hoe we het doelpubliek voor de Associate degree en het graduaat goed kunnen verwelkomen in hoger onderwijs. Deze opleidingen begeven zich in een veld dat volop in beweging is en kunnen zich optimaal ontwikkelen,

**Gevolg hiervan is
dat jonge mensen
vaak te vroeg
keuzes moeten maken**

zolang we maar tijdig van elkaar leren.

Want er bestaan nu nog situaties waarin het verschil tussen de Vlaamse en Nederlandse context de ontwikkeling van de opleidingen zichtbaar 'in de weg zit'. Een tweetal concrete voorbeelden.

1. De mogelijkheden die de Vlaamse student heeft om graduaat na graduaat (of graduaat na bachelor) te doen zou in Nederland een zeer welkome optie zijn. In de Nederlandse context ligt een duidelijke focus op 'de lijn naar boven' (van middelbaar beroepsonderwijs naar Associate degree, van Associate degree naar bachelor). Een gevolg van deze scherpe focus naar boven is dat jonge mensen vaak te vroeg keuzes moeten maken waarop ze later niet gemakkelijk meer kunnen terugkomen. Leven Lang Leren zou in de Nederlandse situatie kunnen worden gestimuleerd door juist de optie open te houden dat een gediplomeerde Associate degree-student na afronding van zijn opleiding (of eventueel ook later, tijdens het werk) in plaats van een bachelorgraad kan kiezen voor verbreding of omscholing door opnieuw een Associate degree te doorlopen. Ook zou men in de Nederlandse context kunnen nadenken over de optie om *na* de bachelor een Associate degree te doen (omscholing). Financieel gezien wordt deze keuze niet gestimuleerd, hetgeen ook verbreding of omscholing na de bachelor belemmert.

2. Andersom kunnen Nederlandse ervaringen van pas komen voor de verdere doorontwikkeling van de Vlaamse graduaat. Specifiek op het gebied van werkplekleren zijn bijvoorbeeld de ervaringen die men in de Nederlandse deeltijd- en duale opleidingen opdoet met experimenten met leeruitkomsten interessant. In de Nederlandse experimenten is zeer veel ruimte voor een diversiteit aan 'leerwegen' die leiden tot de beoogde eindkwalificaties. Context en profiel van de student staan centraal en leeruitkomsten worden zo veel mogelijk leerwegonafhankelijk getoetst. De context en eigenheid van de student zijn veel meer het vertrekpunt, waardoor er hybridere onderwijsconcepten mogelijk zijn. Wat de werkende leert tijdens zijn werk (of wat hij al eerder heeft geleerd) wordt veel meer onderdeel van zijn gepersonaliseerde traject.

Verankerd in de praktijk

Associate degree en graduaat

Juist voor de praktisch ingerichte Associate degree en het idem graduaat kun je door het inzetten van werkplekleren theorie en praktijk directer koppelen. Deze authentieke verbinding met de beroepspraktijk werkt voor veel studenten (en werkgevers!) zeer motiverend. Opnieuw een stimulans voor Leven Lang Leren en een mogelijkheid om van elkaar te leren.

Buiten het vertrouwde nest

Deze twee kansen om van elkaar te leren zullen wellicht niet op korte termijn worden aangegrepen, aangezien de juridische en economische context van het hoger onderwijs in beide landen daarvoor nog te zeer van elkaar verschilt. Daar waar die contexten dichter bij elkaar liggen zien we al mooie ontwikkelingen, waarbij opleidingen 'buiten het vertrouwde nest' van de eigen hogeschool zoeken naar samenwerking, niet alleen met het werkveld en de potentiële student, maar ook over de Vlaams-Nederlandse grens heen.

Zo worden voorzichtig de eerste stappen gezet als het gaat om internationale benchmarking van Associate degree en graduaat, het delen van (niveau)beschrijvingen en leeruitkomsten en het onderzoeken van opties voor studentmobilititeit en andere vormen van internationalisering voor niveau 5. Juist het gegeven dat de context bij de verschillende hogescholen in binnen- en buitenland zo verschilt, maakt dat er een sterkere focus op de eigenheid van de Associate degree en het graduaat kan ontstaan. De relevantie voor het werkveld en de context van het doelpubliek komen immers vaak sterk overeen.

Laten we leren van en met elkaar, zodat we deze opdracht nog beter kunnen vervullen. Onze Associate degree- en graduaatsstudenten en het werkveld verdienen onze volle aandacht.

Nina Spithost

is programmamanager Associate degrees in de Research & Development Unit van NHL Stenden Hogeschool

Anne Vanmaercke

is strategisch adviseur van de algemeen directeur van Hogeschool VIVES